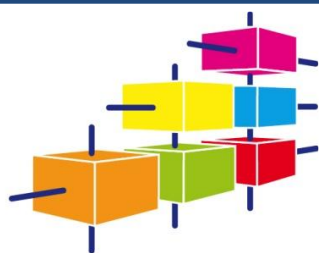

Monitor Andere schooltijden

Factsheet mei 2011

Andere Tijden in onderwijs en opvang

Een samenwerking van VOS/ABB, MOgroep Kinderopvang,
PO-Raad, Het Kinderopvangfonds en BOiNK

PO RAAD

Oberon

Monitor nieuwe schooltijden - Factsheet 2011

De schooltijden in het Nederlandse basisonderwijs zijn in beweging. Steeds meer scholen gaan over op nieuwe schooltijden. Project Andere Tijden in onderwijs en opvang en de PO Raad hebben Onderzoeks- en adviesbureau Oberon gevraagd die ontwikkeling te volgen met een tweejaarlijkse monitor. Deze factsheet bevat de uitkomsten van de eerste meting in het voorjaar van 2011.

Werkwijze

Alle Nederlandse basisscholen (N = 6995) hebben in maart 2011 een brief ontvangen met het verzoek om een korte online enquête in te vullen. In totaal hebben 1305 scholen (19%) aan die oproep gehoor gegeven. Responsanalyse heeft uitgewezen dat de respons representatief is¹. Dat wil zeggen dat de uitkomsten van de enquête een goed beeld geven van stand van zaken en opvattingen op alle Nederlandse basisscholen.

Achtergrond

Steeds meer basisscholen oriënteren zich op mogelijkheden om hun schooltijden aan te passen. Bijvoorbeeld door in samenspraak met de kinderopvang begin- en eindtijden aan te passen, het bioritme van kinderen te volgen of met flexibele vakanties rekening te houden met werktijden van ouders. Met de nieuwe schooltijden streeft men onder meer naar een beter dagritme, naar een minder onrustige en versnipperde schooldag voor de kinderen en ouders en naar een rijk en aantrekkelijk aanbod dat de ontwikkeling van kinderen stimuleert. Het loslaten van de traditionele schooldag reikt verder dan alleen de schooltijden zelf. De impact ervan is voelbaar in de hele schoolorganisatie én bij de samenwerkingspartners in de kinderopvang, welzijn, sport, cultuur en zorg. Er zijn verschillende varianten als het gaat om nieuwe schooltijden. De belangrijkste nieuwe modellen zijn:

- het vijf-gelijke-dagenmodel;
- het bioritme model;
- het 7 tot 7-model en integraal kindcentrum.

Naast de hierboven genoemde modellen voor nieuwe schooltijden hanteren scholen ook andere, minder vergaande alternatieven voor de traditionele schooltijden, namelijk het continuooster en het Hoorns model. Deze modellen zijn niet zoals de voorgaande modellen ontstaan vanuit samenwerking met de kinderopvang, maar komen vooral voort uit organisatorische en bedrijfsmatige overwegingen van de school.

Meer informatie over deze verschillende modellen vindt u op pagina 4.

¹ De representativiteit van de respons is vastgesteld met behulp van een Chi-kwadraattoets. Met deze toets is berekend of de samenstelling van de responsgroep naar denominatie, stedelijkheid en verdeling over de provincies overeenkomt met die van alle basisscholen in Nederland (betrouwbaarheidsniveau 95%).

Trends & cijfers

Met de monitor schooltijden volgen we de invoering van nieuwe schooltijden op Nederlandse basisscholen. Deze factsheet bevat de uitkomsten van de 0-meting in het voorjaar 2011. Hoewel het een eerste meting betreft kunnen we toch al enkele trends signaleren in de ontwikkeling van andere schooltijden.

- **Nieuwe schooltijden populair**

Nieuwe schooltijden worden warm onthaald in het Nederlandse basisonderwijs. Veel scholen (15%) zijn al overgegaan op nieuwe tijden óf zijn van plan dat de komende jaren te gaan doen (11%). Ruim de helft van de scholen (55%) ziet mogelijkheden op de langere termijn. Slechts een minderheid van de scholen (19%) ziet niets in andere schooltijden.

- **Aandacht verschuift van continurooster naar 5 gelijke dagen**

De scholen die tot nu toe zijn overgestapt, hebben vooral voor het continurooster (56%) en het Hoorns model (30%) gekozen. Een minderheid (11%) ging tot nu toe over op het vijf-gelijke-dagenmodel. In de toekomst kantelt dat beeld. Van de scholen die de komende jaren overgaan, kiest bijna de helft (47%) voor het vijf-gelijke-dagenmodel.

- **Steeds meer scholen stappen over**

Nieuwe tijden zijn de afgelopen jaren op steeds grotere schaal ingevoerd. Vooral in 2010 heeft de implementatie een hoge vlucht genomen. In dat jaar hebben ten opzichte van het jaar daarvoor, twee keer zoveel scholen de overstap gemaakt.

- **Kindgerichte motieven voeren de boventoon**

Een betere dagindelingen voor leerlingen is voor scholen het belangrijkste motief om over te gaan op andere tijden. Een goede tweede is de overtuiging dat de lestijd effectiever kan worden aangewend.

- **Draagvlak onder ouders en personeel is essentieel**

De belangrijkste randvoorwaarde voor een succesvolle invoering is een positieve houding van ouders ten aanzien van de nieuwe schooltijden. Ook het draagvlak onder het personeel wordt van groot belang geacht. Daarnaast zijn een hechte samenwerking met partners, een gedegen organisatie en voldoende tijd voor invoering van belang.

- **Weinig echte knelpunten**

Relatief veel scholen geven aan dat ze bij de overgang helemaal geen knelpunten hebben ervaren. Scholen die daar wel mee te maken hebben, geven aan dat de invoering van andere schooltijden kan stuiten op weerstand bij het eigen personeel. CAO-bepalingen met betrekking tot werktijden van personeel worden in dit verband specifiek genoemd.

- **Effect: meer rust en regelmaat**

De invoering van andere schooltijden heeft volgens de scholen vooral meer rust en regelmaat in de schooldag opgeleverd. Dat biedt volgens hen ook mogelijkheden om de lestijd effectiever te besteden. De nieuwe schooltijden leveren volgens een deel van de scholen ook winst op voor leerkrachten én voor de organisatie en invulling van de buitenschoolse opvang.

De uitkomsten van de 0-meting geven goed inzicht in het aantal basisscholen dat is overgegaan op nieuwe schooltijden en de modellen waarvoor zij gekozen hebben.

- **1000 basisscholen met nieuwe schooltijden**

In de afgelopen jaren hebben naar schatting ruim 1000 basisscholen nieuwe schooltijden ingevoerd. Het merendeel daarvan is overgegaan op het continuooster (ruim 550) of het Hoorns model (ruim 300). Het vijf-gelijke-dagenmodel (ruim 100) speelde ten opzichte daarvan de afgelopen jaren nog een relatief bescheiden rol.

- **In schooljaar 2011-2012 komen er daar weer 350 basisscholen bij**

Bovenstaande cijfers geven de stand van zaken in het voorjaar van 2011 weer. Als we ook de scholen meerekenen die van plan zijn om in het komend schooljaar (2011-2012) over te stappen op nieuwe tijden, gaat het om ongeveer 1350 basisscholen. Naar schatting 1100 daarvan hanteren het continuooster of het Hoorns model, ongeveer 175 scholen kiezen voor het vijf-gelijke-dagen-model.

- **Groei is verdubbeld**

Vanaf 2006 zijn nieuwe tijden op steeds grotere schaal ingevoerd. In dat jaar stapten naar schatting ongeveer 70 basisscholen over, in 2009 waren dat er al zo'n 170 en in 2010 verdubbelde dat aantal. In dat jaar gingen zo'n 350 basisscholen over op nieuwe tijden.

- **Een handvol pioniers**

Het bioritme-model en het 7-tot-7-model zijn op dit moment op enkele scholen ingevoerd. De komende jaren lijkt de invoering van die modellen voorsnog geen hoge vlucht te gaan nemen.

Andere schooltijden: modellen

Er zijn verschillende varianten als het gaat om nieuwe schooltijden. De belangrijkste nieuwe modellen zijn:

Vijf-gelijke-dagenmodel	
Begin- en eindtijden	van 8 tot 14 uur of van 8.30 tot 14.00 uur of van 8.30 tot 14.30 uur
Pauze	korte middagpauze
Vrije middagen	geen vrije middagen, vijf identieke schooldagen, elke dag langere tijd na schooltijd
Vakanties	reguliere vakanties
Buitenschoolse opvang	geen aparte tussenschoolse opvang, langere naschoolse opvang
Leerkrachten / team	lunch vaak met leerkrachten in de klas

Het vijf-gelijke-dagenmodel bouwt met de korte middagpauze voort op het al langer bekende continuooster, maar gaat verder door (begin- en) eindtijden aan te passen en alle schooldagen even lang te laten duren. Geen specifieke vrije middagen, maar elke dag evenveel tijd na schooltijd.. Door vijf identieke schooldagen te realiseren voor alle leerlingen kan de naschoolse opvang elke dag op dezelfde tijd aansluiten.

Bioritme-model	
Begin- en eindtijden	leren volgt bioritme : 10.00-12.00 leren & presteren, 14.30-16.30 repeteren & verwerken
Pauze	lange middagpauze van 12.00 tot 14.30 met opvang, inclusief lunch en ontspanning
Vrije middagen	woensdagmiddag (en onderbouw vaak ook op vrijdagmiddag) vrij
Vakanties	reguliere vakanties
Buitenschoolse opvang	langere opvangaanbod tussen de middag , kortere naschoolse opvang
Leerkrachten / team	leerkrachten gebruiken middagpauze voor voorbereiding, vergadering, bijscholing

Karakteristiek voor *het bioritme-model* zijn de afwisseling van het leren op momenten waarop kinderen alert zijn en rust en ontspanning in een extra lange middagpauze.

7 tot 7-model en integraal kindcentrum	
Begin- en eindtijden	openingstijden van 7.00 tot 19.00 uur
Pauze	aaneengesloten programma zonder vaste pauzes
Vrije middagen	geen vaste vrije middagen, wel mogelijkheid voor 4-daagse schoolweek
Vakanties	het gehele jaar open
Buitenschoolse opvang	onderwijs en opvang worden afgewisseld in een integraal programma
Leerkrachten / team	één multidisciplinair team van medewerkers

Kenmerken van *het 7 tot 7-model* en *het integraal kindcentrum* zijn de ruime openingstijden (het hele jaar, ook in de schoolvakanties, open van maandag tot en met vrijdag van 's ochtends 7 tot 's avonds 7), een integraal dagprogramma van onderwijs en opvang (veelal voor kinderen van 0-12 jaar) en een multidisciplinair team van onder andere leerkrachten en pedagogisch medewerkers.

Naast de hierboven genoemde modellen voor nieuwe schooltijden hanteren scholen ook andere, minder vergaande alternatieven voor de traditionele schooltijden, namelijk het continuooster en het Hoorns model. Deze modellen zijn niet zoals de voorgaande modellen ontstaan vanuit samenwerking met de kinderopvang, maar komen vooral voort uit organisatorische en bedrijfsmatige overwegingen van de school.

Het continuooster	
Begin- en eindtijden	eindtijd vaak iets eerder, veelal 14.45 uur
Pauze	vier dagen met een korte middagpauze
Vrije middagen	woensdagmiddag (en de onderbouw vaak ook op vrijdagmiddag) vrij
Vakanties	reguliere vakanties
Buitenschoolse opvang	geen aparte tussenschoolse opvang, iets langere naschoolse opvang
Leerkrachten / team	lunch vaak met leerkrachten in de klas

Het belangrijkste verschil tussen *het continuooster* en de traditionele schooltijden is de kortere middagpauze waarin alle leerlingen op school blijven. Aparte tussenschoolse opvang is dan vaak niet nodig.

Het Hoorns model ²	
Begin- en eindtijden	traditionele schooltijden
Pauze	traditionele schooltijden
Vrije middagen	alle kinderen woensdagmiddag én vrijdagmiddag vrij
Vakanties	reguliere vakanties
Buitenschoolse opvang	Op woensdag- en vrijdagmiddag langere naschoolse opvang
Leerkrachten / team	meer mogelijkheden voor compensatieverlof voor leerkrachten

Karakteristiek voor *het Hoorns model* is de vrije vrijdagmiddag voor alle leerlingen in de onder- en bovenbouw. De lestijd in de onder – en bovenbouw wordt gelijk getrokken tot minimaal 940 uren per jaar. Het Hoorns model is een gevolg van de mogelijkheid om de uren van de leerlingen anders over de acht leerjaren te verdelen. De leerlingen krijgen evenveel uren les over acht jaren (7520 uren), maar deze mogen worden verdeeld in 8 x 940 uren.

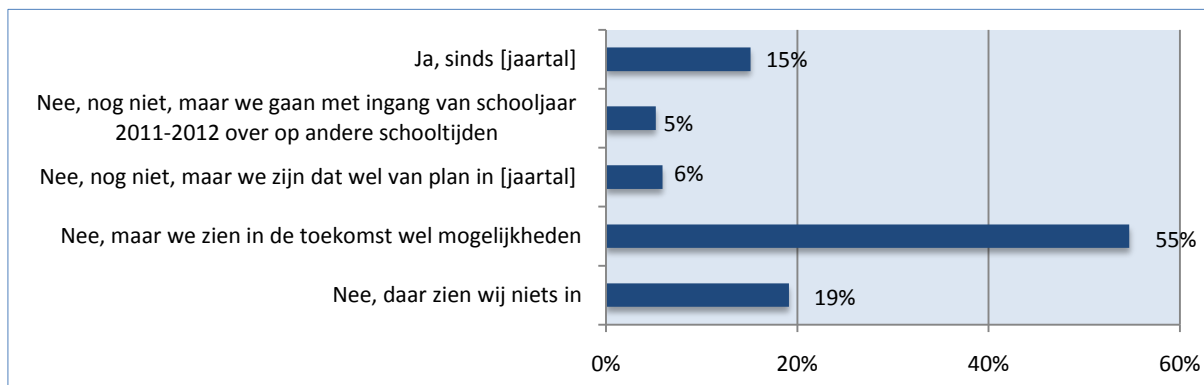
² Mogelijk sinds 9 maart 2006: Flexibilisering schooltijden (Bron: CFI, mededeling OCW). Vóór maart 2006 was er een verplicht onderscheid in uren voor de groepen 1 t/m 4 en 5 t/m 8. Vanaf maart 2006 mag daar soepeler mee omgegaan worden, mits het totale aantal uren voor kinderen in acht leerjaren minimaal 7520 uren blijft.

Uitkomsten monitor

1. Hoeveel scholen gaan over op andere tijden?

Van de scholen die hebben gereageerd, heeft 15% de overstap naar andere schooltijden al gemaakt. Daarnaast wil 5% van de basisscholen hun schooltijden komend schooljaar (2011-2012) gaan aanpassen. Nog eens 6% is van plan dat in de daar op volgende jaren te gaan doen. Iets meer dan de helft van de Nederlandse basisscholen zegt in de toekomst mogelijkheden te zien voor de invoering van andere tijden. Ongeveer een vijfde van scholen ziet niets in nieuwe schooltijden.

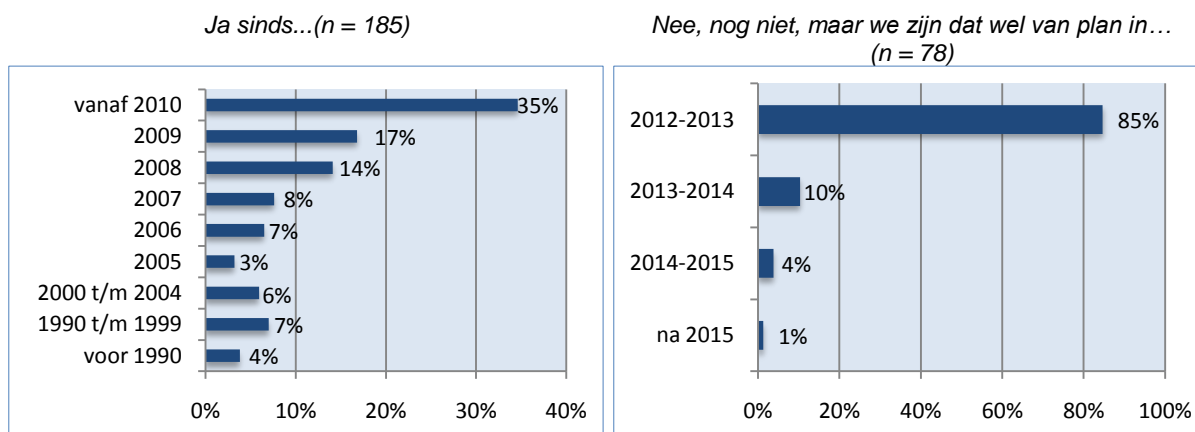
Figuur 1 - Is uw school overgegaan op andere schooltijden? (n = 1305)

Op een totaal van 6995 basisscholen zijn er tot en met het voorjaar 2011 dus naar schatting ruim 1000 scholen overgestapt op nieuwe schooltijden. In het schooljaar 2011-2012 stappen naar verwachting nog eens zo'n 350 scholen over.

Scholen die al zijn overgegaan op andere tijden, bevinden zich relatief wat vaker in de stedelijke gebieden. Andersom zijn scholen die niets zien in andere schooltijden, vaker terug te vinden op het platteland. Tussen de denominaties (openbare, protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen) zijn geen verschillen waarneembaar.

Figuur 2 - Wanneer zijn de nieuwe schooltijden ingevoerd?

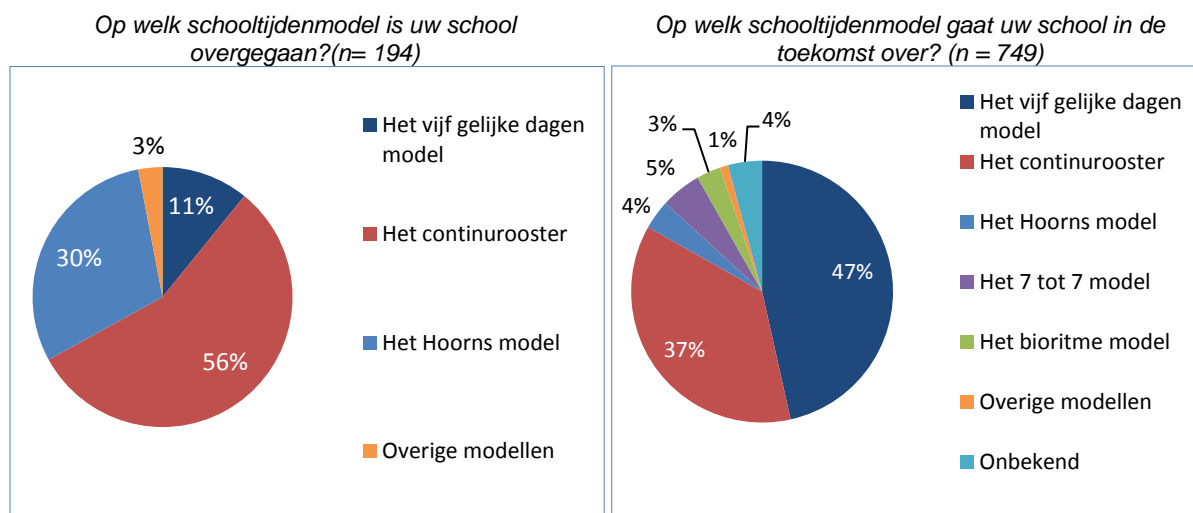
Nieuwe tijden zijn vanaf 2006 op steeds grotere schaal ingevoerd. Een reden hiervoor is dat sinds 2006 de regelgeving rondom schooltijden is aangepast. Scholen kregen hierdoor meer ruimte om zelf de onderwijstijd in te delen. In 2010 heeft de implementatie een hoge vlucht genomen. In dat jaar hebben ten opzichte van het jaar daarvoor, twee keer zoveel scholen de overstap gemaakt.

2. Welk model kiezen scholen?

Meer dan de helft van de scholen die zijn overgegaan op andere schooltijden, heeft gekozen voor het continuooster. Het Hoorns model is bij ruim een kwart van de scholen ingevoerd. Het vijf-gelijke-dagenmodel speelde de afgelopen jaren nog een bescheiden rol, ruim 10% van de scholen die zijn overgegaan op nieuwe tijden, heeft daarvoor gekozen.

In de toekomst verschuift de aandacht naar het vijf-gelijke-dagenmodel. Bijna de helft van de scholen, die de komende jaren over wil gaan op andere schooltijden heeft een voorkeur voor dit model. Maar ook het continuooster blijft populair. De voorkeur voor het Hoorns model lijkt fors af te nemen. Het 7 tot 7 model en het bioritme model spelen vooralsnog een marginale rol.

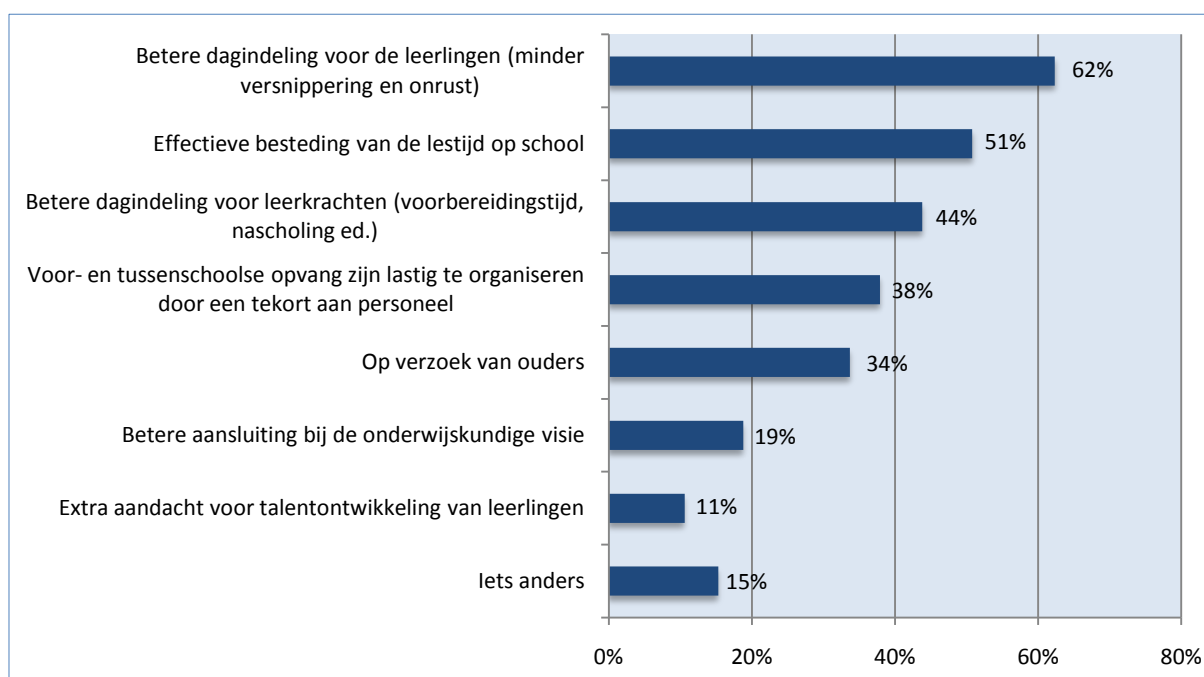
Figuur 3 - Voor welk model kiezen scholen?

3. Waarom stappen scholen over op andere tijden?

Leerlinggebonden motieven staan voorop bij de keus voor verandering van schooltijden. Een betere dagindeling voor leerlingen is het belangrijkste motief. Ook een effectievere besteding van de lestijd scoort hoog. Daarnaast voeren scholen een betere dagindeling voor leerkrachten, de organisatie van het overblijven en wensen van ouders op als redenen om andere schooltijden in te voeren. De onderwijskundige visie van de school en talentontwikkeling van leerlingen worden minder vaak genoemd. In de zijlijn komen ook allerlei andere motieven aan de orde, waaronder profilering van de school en het inroosteren van compensatieverlof voor leerkrachten.

Figuur 4 - Wat zijn overwegingen (geweest) om over te gaan op andere schooltijden? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=897)

Enkele citaten van scholen in dit verband:

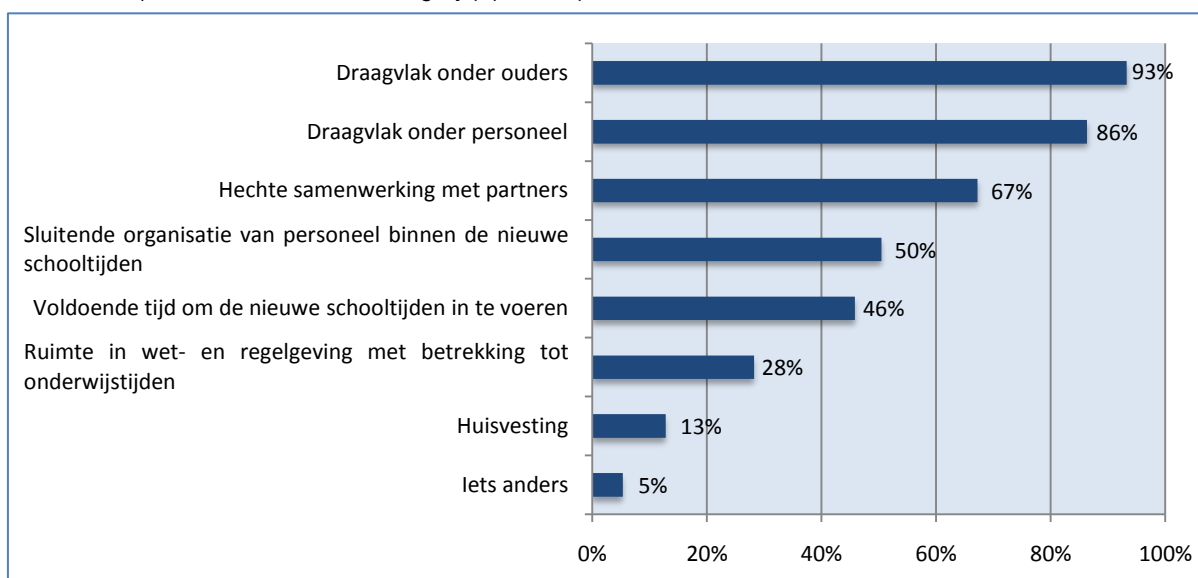
“Inspringen op maatschappelijke ontwikkeling en behoeften van hedendaagse kinderen.”

“Betere mogelijkheden voor en samenwerking met naschoolse opvang.”

4. Aan welke randvoorwaarden moet worden voldaan?

Draagvlak onder ouders en personeel zijn de meest genoemde randvoorwaarden voor een succesvolle invoering van andere schooltijden. Ook een hechte samenwerking met partners en een sluitende organisatie vormen voor veel scholen belangrijke voorwaarden voor invoering. Belemmerende wet- en regelgeving of ontoereikende huisvesting worden veel minder vaak genoemd.

Figuur 5 - Wat zijn belangrijke randvoorwaarden voor de invoering van andere schooltijden?
(meerdere antwoorden mogelijk) (n = 131)

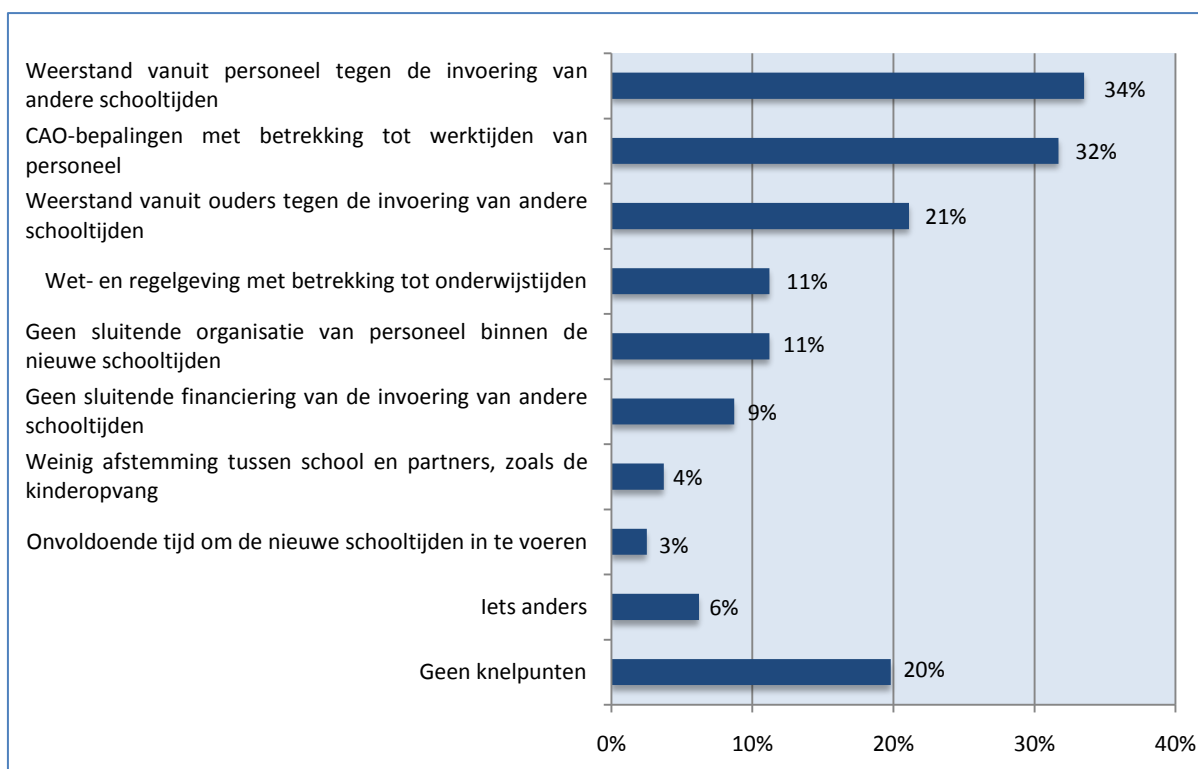
“De kwaliteit van het onderwijs moet voorop staan en gehandhaafd blijven! Anders: niet doen!”

“Draagvlak onder ouders en personeel is wel van belang, maar niet leidend. Als schoolleiding/schoolorganisatie heb je namelijk de wettelijke verplichting om een sluitend dagarrangement aan te bieden en dat moet er dan ook zo professioneel mogelijk uitzien.”

5. Welke knelpunten doen zich voor?

De invoering van andere schooltijden stuit volgens scholen vooral op weerstand bij het eigen personeel. CAO-bepalingen met betrekking tot werktijden van personeel worden in dit verband vaak specifiek genoemd. Daarnaast kunnen ook weerstanden bij ouders een struikelblok vormen. Tegelijkertijd geeft een aanzienlijk deel van de scholen aan dat ze helemaal geen knelpunten ervaren.

Figuur 6 - Welke knelpunten zijn ervaren bij het implementeren van andere schooltijden?
(meerdere antwoorden mogelijk) (n = 161)

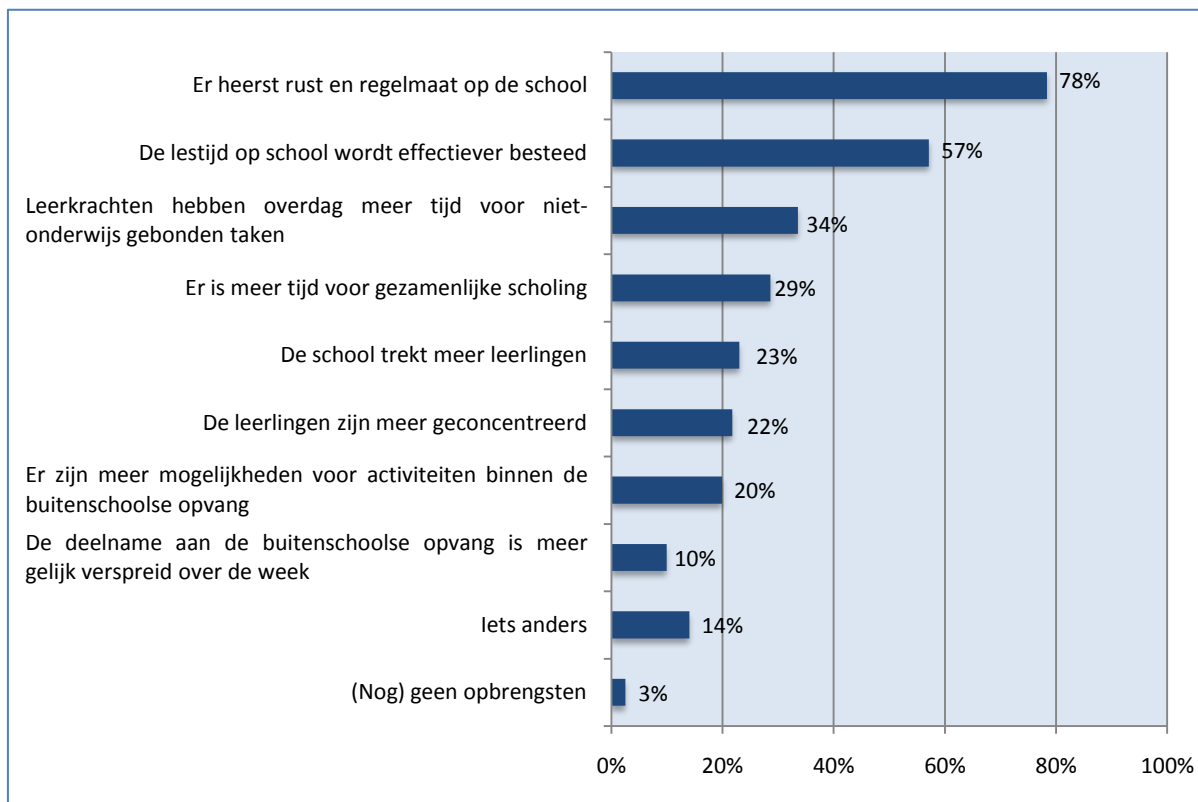
“Eigenlijk helemaal geen weerstand. Zowel ouders als personeel waren positief.”

“De vrije woensdagmiddag was wel een breekpunt voor ouders. Dat kan wel anders als alle scholen overgaan en verenigingen en sportclubs ook hun tijden aanpassen.”

6. Wat levert de invoering van andere schooltijden op?

De invoering van andere schooltijden heeft volgens de scholen vooral meer rust en regelmaat in de schooldag opgeleverd. Ook de beoogde effectievere besteding van lestijd lijkt uit de verf te komen. Daarnaast leveren andere schooltijden volgens de scholen winst op voor leerkrachten en voor de organisatie en invulling van de buitenschoolse opvang. In de categorie anders worden bijvoorbeeld tevreden ouders en verbetering van de veiligheid opgevoerd. Opvallend weinig scholen zien nog helemaal geen opbrengsten.

Figuur 7 - Wat heeft de invoering van andere schooltijden opgeleverd?
(meerdere antwoorden mogelijk) (n = 161)

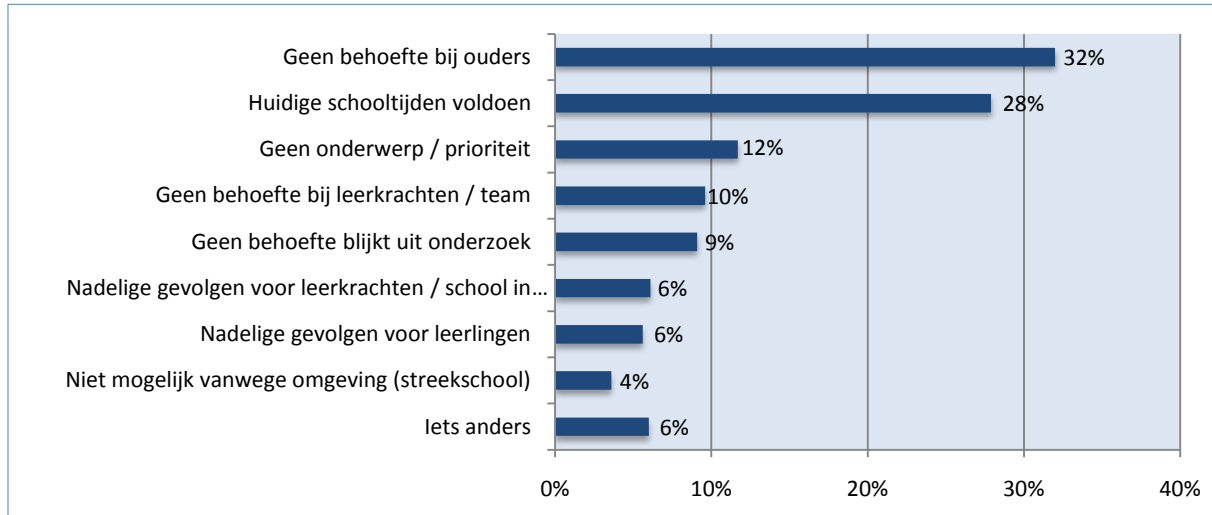
“Geen versnippering van lestijden en voor de ouders meer duidelijkheid.”

“Ouders en leerkrachten zijn na een periode van wennen enthousiast over de tijden.”

7. Wat zijn de motieven van scholen die niets zien in andere tijden?

De scholen die niets zien in andere schooltijden geven hiervoor als belangrijkste redenen op dat er geen behoefte is bij ouders en dat de huidige schooltijden goed voldoen.

Figuur 8 - Wat is de reden dat uw school niets in andere schooltijden ziet? (meerdere antwoorden mogelijk) (n = 197)

“Afgelopen schooljaar is dit uitvoerig besproken in MR en OR. We hebben een ouderenquête afgenomen waaruit bleek dat de ouders massaal de huidige schooltijden willen houden.”

“De huidige situatie sluit aan op de wensen van ouders. Veel kinderen gaan tussen de middag lekker thuis eten en kunnen op die manier rustig bijtanken.”